

Ritkán fordul elő új magyar drámával, hogy a megírását követő egy éven belül három színház is bemutatja. A Pájinkás Jánessal ez történt. A Tótferihez hasonlóan Ámi Lajos-meséket feldolgozó Kárpáti-darab ősbemutatóját Nyíregyházán tartották 2001 márciusában (a mű – mint ahogy az Ellenfény 2002. februári számában közölt beszélgetésből kiderül – az előadást rendező Simon Balázs számára készült). 2001 októberében a pécsi Janus Egyetemi Színpad mutatta be a darabot, 2002 januárjában a Vigszínház Házi Színpada tűzte műsorára.

A TÖRTÉNELEM KULTÚRHÉROSA

Kárpáti Péter nem pusztán dramatizálta Ámi Lajos történetét, önálló szerkezetet alkotott az átvett motívumokból, mint ahogy nyelvében és világlátásában is újraalkotta a szamosháti cigány mesemondó történeteit. Kettős viszonyt teremtett a kiindulópontul választott mesékkel: miközben bekapcsolódott abba a történetáramlásba, szűzsék, motívumok évezredes vándorlásába, amelynek Ámi csak az egyik állomása volt, egyúttal a sajátjaként mondta újra az átvett meséket; természetesen a maga tapasztalatát, tudását, ezredvégi világlátását is beléjük fogalmazta. Ámi archaikus nézőpontjával szemben – amelybe történelmi élmények és napi aktualitások szövődnek – Kárpáti egyértelműen történelmi nézőpontból meséli újra a történetet, és az archaikus elemek átvételével mitikussá tágítja őket.

Miközben megtartotta a legfontosabb fordulatokat – némileg kiegyenesítette, céltudatosabbá tette a kuszán kanyargó történetet. Az eredetiben Pájinkás apja keresi fel a Cárt, hogy a nagy szegénységben pálinkát szerezzen a fiának. (Pájinkás különleges küldetését az a csodás jel készíti elő, hogy a csecsemő születése pillanatától csak pálinkával táplálkozik.) Aminál a Cár hívhatja magához a fiút, mert „jó vóuna azt a gyereket megneézni”, akiből majd izmos, derék vitéz lehet. Kárpátinál a főhős – miután a pálinka hatására egy pillanat alatt felnőtté válik – maga indul a Cárhoz, „mer órjást le van a világ csehesedve”, de ő „kiffundált” mindent, „mit kell az országnak jóvára tenni!” Ez a céltudatosabb indulás céltudatosabb tevékenységet eredményez: Pájinkás még útközben leadja a Singer varrógép műszaki tervét a gyárban, majd a Téli Palota előtt felfedi az olajforrást, aztán feltalálja a vak lovat, mert „semmiféle erősített járművek nincsenek”. Küldetésétől még a cárkisasszony szerelme sem tudja eltéríteni.

Ámi Pájinkása is emlékeztet a kultúrhéroszokra (kigyókat szelídít meg, sárkányokat győz le), ezt a funkciót a Kárpáti-

SÁNDOR L. ISTVÁN

Lélek és forradalom

■ KÁRPÁTI PÉTER: PÁJINKÁS JÁNOS ■

Egyed Attila (Pájinkás) és Varjú Olga (Vénasszony) a nyíregyházi előadásban

darab első részében egyértelműen a technikai civilizáció megalkotásával tölti be a főszereplő, aki így az ipari forradalom hőseként, a modern társadalom megteremtőjeként jelenik meg. Ezzel egyértelműen az elmúlt kétszáz év történelmi folyamataira utal a szerző. Mindezt politikai-társadalmi szintre helyezi át a darab második fele: a sárkányokkal való küzdelem (amely az Ámi-mese egészét átszövi) Kárpátnál egyértelműen a világháborúra utal („...a sárkányok elégték, és a Pájinkás megnyerte a világháborút”). Mindez később a forradalomba torkollik, amire Ámi egyáltalán nem utal: „Fölkéltek mind a mocskos népek, akiknek a cár a szappannyát kicsempészte a kínakirájnak!” ... „Mátulontúl nincsen Oroszország!” – mondja Pájinkás, aki azonnal kikiáltja a „Szovjetúnijó”-t. (Pájinkás a történet ezen szakaszában egyértelműen Leninre emlékeztet: amit megálmodott, azt már kezdetben az „Álom és forradalom” című könyvbe gyűjtötte össze, később ő lesz „a forradalom főkolomposza”, Krupszkajának hívják Sárkányországból hozott emigráns feleségét, korábban pedig azt mondta „kriptájban” fekvő édesanyjának: „nem tellik bele tizenöt esztendő, és én is a majjalomba leszek bébalzsamozva!”)

Azonban ezek az áthallások, illetve a történet egyértelműbbé tett irányai sem teszik a darabot történelmi parabolává, a modern kor társadalmi-politikai folyamatait sematizáló „tanmesévé”. Egyrészt megóvja ettől a drámát a mű egészét átlengő játékos, ironikus szemlélet: a rengeteg apró ötlet, huncut kiszólás, valamint az, hogy a történeti folyamatok fordulatai – átláthatóságuk ellenére – lényegében kiszámíthatatlanok maradnak. Ezt a hatást Kárpáti a cselekménybonyolítással éri el. Bár nem követi Ámi kanyargó (gyakran alkalmi ötletekben tobzódó) meseszövegét, de némileg hasonló benyomást kelt azzal, ahogy a többszálúvá tett történet egyes alkotórészeit merészen váltogatja, keveri. Így a történetbonyolítás a spontaneitás, a kiszámíthatatlanság érzetét kelti. Kárpáti olyan világot jelez, amely – Ámiéval ellentétben – nem kuszának, hanem bonyolultnak hat. Mindezzel olyan jelentéseket sugall, amelyeket az eredeti mesék nem feltétlenül tartalmaztak.

(Az előadottak Kárpáti nyelvhasználatára is jellemzőek: a darab mondatainak hetvennyolcvan százaléka megtalálható az Ámi-mesékben, de nem ebben a sorrendben és nem ebben a nyelvi formában. Kárpáti drámai érzékenységet jelzi, hogy erős helyzeteket képes kibontani, felépíteni az epikus történetekből átvett mondatokból. Nyelvteremtő erejét dicséri, ahogy egy nem létező nyelvjárásban beszélteti a szereplőit. Ebben Ámi szövegei éppúgy bejátszanak, mint egy poszt/modern értelmiségi nyelvi játéka.)

A történet azáltal válik összetettebbé, hogy Ámi egyhősközpontú meséjéből Kárpáti ikertörténetet épít fel: Pájinkás mellett főszereplővé teszi meg Nemtudomkát is, aki egy másik Ámi-mese címszereplője. Az egymástól függetlenül létező két mesealak csak a drámában válik egymás ellentétjévé: Pájinkás mindent előre tud („meg se születtem, má tudtam”), Nemtudomka viszont – az anyja átka miatt – csak annyit képes mondani: „nem tudom”. Pájinkást a világlátító, természetátalakító hevület hajtja, Nemtudomka csodálatos kertészként dolgozik a cár udvarában: ápolja, gondozza a virágokat. Pájinkás az emberiség hasznára akarja kizsarolni a természet kincseit, Nemtudomka viszont csak a saját lelkének szerelmes kívánságát írja a virágokba, a gabonaföldekre és a csillagokba. (Ezek az Ámitól átvett motívumok az új, ellentétező szerkezetben az eredetinél gazdagabb jelentést nyernek.)

A közélet és a magánélet két hősenek ellentétes törekvései egyformán kudarccal járnak. Pájinkásnak a Vénasszony állja az útját. A szereplőt Kárpáti az *Ólombarát* című meséből emeli át, ahol „a táltos anyja, az öreg asszony” azért akarta a címszereplőt legyőzni, mert az – ha úgy tetszett neki – a leheletével mindent ólomná változtatott. Ezzel szemben a Vénasszony Pájinkás eddigi tevékenységét tartja károsnak: „te az egész világot huzalba húztad, a földnek szőrjét, a rengeteg erdőt leberetváltad, és föltörted a földnek kergét, kipakóttad a föld méhhe gyümöccsét...” Mintha a Földanya tiltakozna méltatlan és gátlástalan kizsákmányolása ellen. Mintha a Föld szelleme figyelmeztetné az önkörén túllépő embert a saját határait, hatalmának végességére. Pájinkás ereje ugyanis valóban önhiúságnak bizonyul: a Vénasszony „fölemelte azután a Pájinkás Jánost, a földhöz vágta, porrá vállott”!

De Nemtudomka szerelme is hiábavaló: a cárkisasszony folytonosan elutasítja szelíd közeledését. A motívum abból az Ámi-meséből való, amelyben „a hattukirály jányát háromszor kérte meg az ezüstkirály fia”, de nem tudta őt a lány szeretni, „mert amikor kisgyerek vót és elesett, a homlokára egy ducc támadt”. A cárkisasszony viszont arra hivatkozik a darabban, hogy Nemtudomkának „zöld szeme van! Hogy én nézzem azt, amíg élek a világon, a békaszemét?” Valójában azonban ez csak ürügy. Inkább arról van szó, hogy a lány Pájinkásba szerelmes, akit hiába vár vissza. A két főhős történetét ugyanis Kárpáti szerelmi háromszöggé kapcsolta össze: miközben Nemtudomka reménytelen szerelmével „üldözi” a cárkisasszonyt, az hasonlóképp reménytelenül sóvárog Pájinkás után. Mindez később – a hattukirály jányának történetét követve – négyszöggé bővül: a mesében végül a pulykapásztorhoz megy feleségül a lány, a darabban – ismét játékos

történelmi áthallást jelezve – Raszputyinka veszi el a cárkisasszonyt, de az esküvő után azonnal letartóztatják, és „a héccerhét szibérija legfenekére” internálják a „kutyafejűt”, aki korábban „cári szolgálatban volt”.

Ugyancsak a *Hattukirály* meséjéből veszi át Kárpáti a varázslatos furulya motívumát, amely képes a halottakat életre kelteni, majd – ha fordítva fújják – a feltámadottakat ismét halottá tenni. A darabban Nemtudomkát a csodás zeneszerszám, amit az öngyilkossága után Raszputyinka bitorol. Segítségével azonban Kárpáti átjárót nyit a világszintek között: a hősök

Domonyi András (Apja), Köles Ferenc (Pájinkás) és Várnagy Kinga (Annya) a pécsi előadásban

meghalhatnak és új életre kelhetnek, s mint az alvilágot megjáró heroszok, visszatérhetnek a holtak birodalmából. Így az élet tragikus egyszerűségét a létezés tágabb dimenziói között ábrázolja a darab: bár meghalnak és feltámadnak a főszereplők, sorsuk terheitől így sem szabadulhatnak. Pájinkást a második részben is ugyanaz a vészterhes világbontó energia tartja lázban, mint a Vénasszonnyal való végzetes találkozása előtt; Nemtudomka ugyanannak a szerelemnek a foglyaként tér vissza e világra, ahol végül is véletlenül itt reked.

Kárpátnál azonban mégiscsak a feloldás felé tartanak a történetek. Ebben semmiképp nem követi Ámit, aki meglehetősen gyorsan zárja komor (sokszor groteszk) tragédiává a meséket. Az eredeti Pájinkás-történetben a címszereplő (miután visszatér Angliából, ahol a „villonyost” vezette be) pálinkával itatja meg a cárkisasszonytól született gyermekét, aki ebbe azonnal belehal. Erre Pájinkás kimegy va-

Sztankay Orsolya (Gizella), Gyuriska János (Pájinkás),
Szegedi Dezső (Ámi Lajos) és Buza Tímea (Nénnye)

dászni az erdőbe, és főbe lövi magát. A *Hattyúkirály* végén a pulykapásztor is „agyonlútte magát”, mert nem fiút, csak lányt szült neki a felesége, aki így „a kisjánnyal magába maradt”. Nemtudomkát sem akarja a nagyságos úr a lányához adni, mert kiderül róla, hogy zabigyerek. A darab végén azonban nemcsak Nemtudomkáról tisztul le az anyja átka, ahogy „megfiesztette, bepólyálta, puha gyolcsba tette” a cárkisasszony – Raszputyinkától fogant – gyermekét, hanem a lány is megbékél vele, s így lesznek hárman egy család. Pájinkást „pedig beválasztották a városi pártbizottságba. Majd azután... azután üzemi párttitkár lett belülle.” (A vígszínházi bemutatóra Kárpáti megváltoztatta a darab befejezését, a mű közepéről a végére helyezte Pájinkásnak a Vénasszonnyal való küzdelmét s megsemmisülését. A végkicsengés mégis hasonlóképp optimista marad, mert mintha helyreállna ezzel a világ megbillent egyensúlya: „Föltanálták ebből, hogy a Pájinkás Jánosnak a porját a Vénasszony elfújta, hogy műtrágyával lehet a földet javítani. Akkor fölállottak a műtrágyagyárok, és azóta is használják, leginkább a termelőcsoportok és az állami gazdaságok...”)

Kárpáti darabja kettős nézőpontból közvetíti a történetet. Egyrészt hangsúlyozza a forrásként használt Ámi Lajos nézőpontját, olyannyira, hogy őt magát teszi meg a darab egyik főszereplőjévé. A darab ugyanis jelzi magát a mesélést: Ámi a történet narrátora, eligazítja az olvasókat/nézőket a szereplők és a helyszínek között, áthidalja a történet kihagyott részleteit, sokszor maga foglalja össze az eseményeket, időnként kommentálja a történeteket. Másrészt Kárpáti finoman utal a maga – az eredeti mesemondóétól eltérő – nézőpontjára. Ez leginkább a nyelvi szinten érhető tetten: Áminál hiányoznak azok a kifejezések, amelyeket az elmúlt évtizedekben felnőtt nemzedékek afféle történelmi legendaként kaptak: Téli Palota, Auróra cirkáló, Vörös tér. (De ugyanezt az ironikusan kezelt legendaképzést jelzik a Lenin alakjára való rájátszások is.) Közben Kárpáti óvatosan átformálja azt a tárgyi világot, amely a történetek háttéréül szolgál: Ámi falusi környezettel szemben a darab modern városi környezetet jelez. Pájinkás anyja telefonon hívja „Nénnyét”, aki ugyan „fiákkeren” indult hozzá, de a kocsi siettében „által hágott a pirosson”. A darab más részletei is tele vannak efféle, mai világunkra utaló finom áthallásokkal. Kárpáti ebből a kortárs nézőpontból meséli újra az ötvenes évek végén Erdész Sándor által lejegyzett történeteket, amelyek felelevenítik a század eleji tapasztalatokat, közben azonban archetipikus toposzokat is mozgósítanak. Kárpáti megerősíti ezeket a mitikus utalásokat, de meghagyja – a maga számára újjáteremti – az önfeledt, kötetlen mesélés szabadságát. Ettől a kettősségtől tűnik a darab egyszerre archaikusnak és modernnek, naivnak és emblematikusnak: miközben örök idők egyszerű emberi tapasztalatait tartalmazza, elmúlt századok archetipikus képekké, egyszerű szimbólumokká sűrűsödött tudását is megfogalmazza, érintve az ezredforduló emberének sorskérdéseit.

Ezt erősíti, hogy a szerző egyfajta tematikus keretbe foglalja a történeteket. Van-e az embernek lelke? – kérdezi a mesélő a darab elején, s válaszképpen felidézi az álomban megtett nagy utakat, képzeltbeli utazásokat. (Freud *Álomfejtésére* is rájátszik Kárpáti, amikor naivan azt mondatja Ámival: „mert ebből... egy osztrákmagyar embőr fölfedezte, hogy van lélek...”)

A sárkányokat váró frontkatonáknak mesélő Ámi visszatér a kezdeti kérdéshez, majd egy újabb álomba fogalmazza bele azokat a keserű tapasztalatokat, amelyeket az első világháborúból hazaszökve szerzett. (A pécsi előadás teljessé zárja a keretet azzal, hogy az előadás végén ismét elhangzik az indító kérdés.) A fenti motívumból kiindulva a darabba foglalt történetek úgy is olvashatók, mint az alapprobléma („van-e az embernek lelke?”) különféle megközelítési kísérletei. Közben árnyalódik, átfogalmazódik maga a kérdés: miből áll az ember? Milyen erők hajtják? Merrefelé tart? Ebből a nézőpontból a darab ikerhősei afféle lélekváltozatokként, sorsalternatívákként is felfoghatók. A darab felidézi a moralitásjáték szerkezetét – mitizálva és ellentétező a történelmi parabolára tett utalásokat. E két műfaj termékeny kontrasztjában értelmezhető pontosan a *Pájinkás János*: a közelet és a magánélet színterein hasonlóképp tévelygő ember útját ábrázolja, aki – bármennyire megnyílnak számára a világ mitikus rétegei – mégiscsak a történelem foglyaként létezik.

Kárpáti – a mesék elszórt utalásaira és a gyűjtemény Ámi nézeteit összefoglaló előszavára hagyatkozva – felépít egy sajátos, különös világképet (legkifejtettebben abban a részben, amikor a darab közepén visszatérő címszereplő a túlvilági élményeiről számol be az apjának). Pájinkás vándorlása közben nemcsak széltében ismerte meg a világot, hanem mélységében is: megjárta a poklot, járt sárkányországban, látta a világvégi kohókat, „ahon földolgozzák a világ váladékját”, meg hogy az egészet „egy monolit betonku-

polla” zárja be, amit „át nem tör semmi”, még a „vidiafuró” sem. „Be vagyunk szorúva?” – kérdezi az apja. „Be bizonni!” – válaszolja Pájinkás.

VÁLTOZATOK A JÁTÉKOSSÁGRA

Az elmúlt egy év *Pájinkás*-előadásai közül az ősbemutató kísérelte meg legteljesebben visszaadni a darab összetettségét. Simon Balázs előadása egyszerre jelezte a történet mitikus és történelmi távlatait, ugyanakkor a szöveg egészét átlengő író-

niából sajátos színpadi játékoságot bon-
tott ki. A nyíregyházi előadás romos háza-
kat jelző díszletek között játszódott, ahol
a mesélő Ámi Lajos (Horváth László Attila)
maga is frontkatonának öltözve jelent
meg. Gyakran körbevették őt a bajtársai,
sokszor csak hallgatták a történeteket,
máskor néma szereplőként maguk is az
események résztvevői lettek. (Például ők
játszották el a virágok gyökereit, akik kör-
befonták, megfojtották a cárleányhoz be-
szökni próbáló Raszputyinkát. Az ő vállu-
kon lépdelt a cárleány erkélye alá Nemtu-
domka, aki szemét a csergő pataokban

megmosva csodálatos legénnyé változott.) Máskor meg alkalmi katonazenekarrá alakult
a frontharcosok kara.

Ezek a háborús helyzetre utaló jelzések afféle lövészárkokban elmondott mesékké
stilizálták a megjelenített történeteket, így óhatatlanul is a történelmet alulnézetből
látó kisember nézőpontját erősítették meg bennük. E szemléletből egyfajta legenda-
képzés következik, amellyel az előadás azonos lényegűnek mutatja a darab mitikus
összetevőit. Ezt csodás elemek érzékeltetik, amelyek akkor működnek igazán jól, ami-
kor nem színpadi varázslatként születnek, hanem játékos ötletekből bomlanak ki. Ilyen
például Ámi magasba emelkedő kalapja, ami a messzi útra induló lelket jelképezi. Ilye-
nek a színpad nyílásain kibúvó virágok, amelyek a „veres teret” elárasztó növényeket
érezkeltetik, vagy a feltámadó holtak lelkeit jelző léggömbök, amelyek a romépületek
hasadékaiból szállnak elő. Ilyen a földre fektetett létra, amely a sint jelzi, mögötte egy
furcsa, kályhacsőből, hengerekből, rugókból összeállított különös szerkezet, amelyen a
„vaklú” száguldását érzékeltetve a szereplők verik ki a vonatzakatolás ritmusát. Az ehhez

hasonló ötleteknél kevésbé hatásosak az egyszerű színpadi mutatványok – például a mennyezeten körbeforgó s a csillagokat jelző diszkólámpák, amelyek közé Nemtudomka felírta a szerelmese nevét. Ráadásul Nyíregyházán a színpadi gépezet csikorogva is működött, nehézkesek az ide-oda tologatott falak, amelyek közül az újabb és újabb csodáknak kellett volna elővillanniuk. (Az előadás hatását csökkentette, hogy a művelődési ház méltatlan, színjátszásra alkalmatlan terében mutatták be.)

Simon Balázs előadásának legnagyobb erénye az, hogy alapos szituációelemzéssel következetesen végigmesélt emberi történeteket bontott ki a darabból (bizonyítva ezzel, hogy nem epikus, hanem igenis drámai anyagról van szó). A nyíregyházi Pájinkás János (Egyed Attila), miközben minden energiáját mozgósítja a technikai haladáshoz, valójában fél a nőktől. Ezért menekül a cárkisasszony elől, ezért tudja legyőzni őt a Vénaszszony. A túlvilágról visszatérve keserű pokolbeli tapasztalataiból is következik dühödt népvézéri szerepe. A cárlány (Szabó Márta) a reménytelen szerelem minden stációját végigjárja, a rajongó rácsodálkozástól a reményteljes, majd hiábavaló várakozáson keresztül egészen a keserű számonkérésig. Az előadás egyik legszebb jelenete, amikor a szerelmét kantinoslányként a háborúba elkísérő cárlány néma figyelemmel, szemrehányó tekintettel kéri számon Pájinkáson egész elrontott életét.

Miközben a nyíregyházi előadásban pontosan kibontott folyamatok, emlékezetesen megoldott jelenetek láthatók, a színészi alakítások nem egységesek. Mindez azt is jelzi, hogy nehéz megtalálni azt a stílust, amely egységes hatással oldaná Kárpáti különféle minőségekkel játszó iróniáját. Még leginkább a Nemtudomkát játszó Avass Attila közelítette meg ezt az összetettséget: egyszerre volt játékos és komoly, egyszerre mutatta meg a figura szánandó esendőségét és komikus túlzásait. Egyed egy tömbből faragott Pájinkásából némileg hiányzott a humor, Hetey László mulatságos Cárja viszont nem vált súlyossá, még „trónfosztásának” pillanataiban sem. Apja (Gyuris Tibor) és Anyja (Sándor Júlia) – a szerepbeli és a színészi életkor nagy távolsága miatt is – inkább karikatúraszerű figuraként jelent meg, bár az utóbbinak kétségtelenül voltak tragikus pillanatai. Varjú Olga erős jelenléttel ru-

Gyuriska János és
Oroszlán Szonja (Sárkány)

Schiller Kata felvételei

hátra fel a Vénasszony alakját, néhány egyszerű vonással sejtelmessé, félelmetessé varázsolta.

A *Pájinkás*-előadások kulcsszereplője az Ámi Lajost játszó színész. Nemcsak azért fontos, mert ő teremt kapcsolatot a nézőkkel, ő vonja be őket a játékba, hanem azért is, mert afféle játékmesterként funkcionál a produkcióban (egy szerepet maga játszik el, bizonyos szituációkat az ő gesztusai, játékaik teremtenek meg). Nyíregyházán Horváth László Attila remekül dolgozik, kétségtelenül ő az előadás egyik motorja, mégis van valami furcsa eltartottság a játékában, amely nem annyira a szerepfelfogásából, hanem a figura és a színészi alkat különbözőségeiből adódik. (Horváth László Attila áhítatos csodálkozást jelez ott, ahol vélhetőleg csak a mesemondó huncut kópésága működik.)

Forgács Péter vígszínházi rendezésének legnagyobb erénye, hogy remek színészt talált a mesemondó szerepére. Szegedi Dezső Ámi Lajosa a megtettesült kópéság, a huncut játékoság. Állandó súlya van a szavainak, látjuk, hogy tapasztalat, bölcsesség rejlik elmesélt történeteik mögött. Egy emberi sors tárul fel magából a mesemondásból, pedig nem is róla szólnak a történetek. Mindig remekül vált, hol kívülről, hol szereplőként igazgatja a játékot, közben pedig igazi otthonosságot teremt: amikor az általa megidézett figurák önálló életre kelnek, visszahúzódik a kuckójába, tesz-vesz, míg újból bele nem kell avatkoznia a történet alakításába. Ezalatt megfőzi a pörköltés túrós csuszát is, amivel az előadás végén a közönséget is megkínálja. (A Janus Egyetemi Színpad legnagyobb problémája az, hogy az Ámit játszó színész nem találja meg a mesemondás alaphangját, így hiába van több jó ötlet is az előadásban, a rosszul elkapott alaptónus többször vakvágyányra viszi a produkciót.)

Forgács vígszínházi rendezése egyértelműen a játékoságra helyezi a hangsúlyt. Ezen a téren sokkal egységesebb produkció a nyíregyházainál, ennek azonban az az ára, hogy a darab gondolati tartalmaira (emberi összetevőire) itt kevesebb figyelem irányul. Forgács és a fiatal színészcsapat egyszerű eszközökből indul ki, de azokat szellemesen, többször is funkciót váltva használja. Az egyik pillanatban még arra kell a létra, hogy Nemtudomka felálljon rá, felnyúljon az égbe, s levegye a mennyezetről a világító Göncölszékér makettjét. A következő pillanatban a földre fektetett létra már a sint jelképezi, amire egyetlen mozdulattal ráhelyezik az oldalra fordított kályhát, s máris megszületik a „vaklú”. A sárkányok támadásakor viszont „nézőpontot” váltunk: a földön fekvő létrán a Sárkánykirály olyan mozdulatokat tesz, mintha az ég felé törne, s mi, nézők ezt oldalról figyeljük. Hasonlóképp szellemesen használják az előadásban azt a képkeretet, amely mögül előbb a Cár, majd a cárkisasszony kandikál ki a „veres térre”. Több funkciót kap az ágy fiókjá: hol rejtékhely, ahová Pájinkás húzódik vissza, máskor „kriptáj”, később gödör, amelybe a legyőzött sárkány gurul bele. Nemtudomka virágvarázslatait ötletesen jeleníti meg az előadás: a csillag alakban lerakott csomagolópapíron különféle színű festékekbe mártott kezével-lábával hagy nyomot a szerelmes kertész. (Később „G” betűt formáz a csomagolópapírból, jelezve azt, hogy mindenhová, virágokba, gabonaföldekbe Gizella nevét véste bele.)

A diákszínházakból ismerős jókedvű játékoság lengi be a vígszínházi előadást. (Épp az, amivel a Janus egyetemi diaktársulata – belefeledkezve a színpadi masinéria működtetésébe – végeredményben adós maradt.) De mintha nem lenne igazán tétje ennek a játéknak. A díszlet szétszórt tárgyai sem segítenek megérteni, hol vagyunk, kik és miről mesélnek nekünk, és hogy mennyire ismerhetünk ebben a játékban a saját világunkra: múltunkra és jelenünkre. Hasonló hatást keltenek a színészi alakítások is: miközben oldott figurák könnyed, szellemes játékait figyeljük, nem tárulnak fel igazán az alakok emberi dimenziói. Gyuriska János Pájinkásának fejéből sorra pattannak ki a nagyszerűbbnél nagyszerűbb találmányok, de azt már nem érzékeljük, hogy miért lesz ebből az alakból dühödtt forradalmár. Hujber Ferenc Nemtudomkáját valami megfjezhetetlen éteri szelídség lengi be, de a megpróbáltatások nemigen hagynak nyomot rajta. Csöre Gábor Raszputyinkája valóban kutyára emlékeztető jelmezt visel, de ez a külsőség némileg eltereli a figyelmet a figura belső megformálásáról. Majsai-Nyilas Tünde és Fesztbaum Béla – fiatalságukból következően – inkább karikatúrát formálnak a két idős szülő szerepéből, még ha egy-egy pillanatra megvillantják is emberi esendőségüket. Hajdu István ziccerszerepnek fogja fel s hatásosan oldja meg a Cár ábrázolását.

Osszegésében mindhárom előadásból az derült ki, hogy Kárpáti vérbeli színházi szerző, még ha darabjai egyáltalán nincsenek is tekintettel a színpadjainkon megszokott kifejezőeszközökre. Műveinek szokatlansága, különössége inspirálóan hat a színrevitelükre vállalkozó rendezők többségére. Így történt ez a *Pájinkás János* esetében is: élvezetes, játékos előadások születtek, annak ellenére, hogy a mű gondolati tartalmait nem egyforma mélységben közelítették meg.

**KÁRPÁTI PÉTER:
PÁJINKÁS JÁNOS
(Móricz Zsigmond Színház,
Nyíregyháza)**

DÍSZLET: Néder Norbert. **JELMEZ:** Kárpáti Enikő. **DRAMATURG:** Faragó Zsuzsa. **RENDEZŐ:** Simon Balázs.

SZEREPLŐK: Horváth László Attila, Egyed Attila, Zubor Ágnes, Sándor Júlia, Gyuris Tibor, Avass Attila, Hetey László, Szabó Márta, Róbert Gábor, Varjú Olga, Petneházy Attila, Tóth Károly.

**(Janus Egyetemi Színpad
Oberon Stúdiója, Pécs)**

ZENE: Matolcsy Kálmán. **TÁNC:** Szávai József. **DÍSZLET-JELMEZ:** Bózsó Nóra, Herczig Zsófia, Theisz Angéla. **RENDEZŐ:** Szabó Attila.

SZEREPLŐK: Vidéki Péter, Köles Ferenc, Rubányi Anita, Várnagy Kinga, Domonyi András, Tóth Zoltán, Matta Lóránt, Gelencsér Tünde, Benyovszky Tamás, Rosner Krisztina.

(Vígsház, Házi Színpad)

DÍSZLET-JELMEZ: Füzér Anni. **DRAMATURG:** Seidiánszky Nóra. **RENDEZŐ:** Forgács Péter.

SZEREPLŐK: Szegedi Dezső, Gyuriska János, Buza Timea, Majsai-Nyilas Tünde, Fesztbaum Béla, Hujber Ferenc, Hajdu István, Sztankay Orsolya e. h., Csöre Gábor, Pap Vera, Oroszlán Szonja.

Szeretnénk Önt is olvasóink táborában üdvözölni, egy viszonylag szűk, ám rangos szellemi kör tagjai között. Szerzőink, akikkel a lap olvasása révén megismerkedhet, a kortárs irodalom, publicisztika és grafika élvonalbeli képviselői.

Pénteken keresse az újságárosoknál, vagy fizessen elő az ÉS-re!

Előfizetési díj egy évre: 7400 Ft,
fél évre: 4200 Ft, negyedévre: 2240 Ft

Megrendelem az ÉS-tpld.-ban
.....időtartamra.

Kérem, küldjenek részemre előfizetési csekket.

Név:.....

.....

Cím:.....

.....

A megrendelő szelvényt kitöltve küldje vissza címünkre: 1089 Budapest, Rezső tér 15.
Tel.: 303-9211, Fax: 303-9241